כיצד

כיצד העדים נעשין זוממין כו'. בגמרא מפרש מאי קאמר:

אם אינם פלוני. כהן: **שהוא בן גרושה.** בפנינו נתגרשה אמו [1] קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול: **אין אומרים.** אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה וחלוצה לקיים בו [2] כאשר זמם אלא סופג את הארבעים ובגמרא מפרש טעמא: **שחייב גלות.** שהרג את הנפש בשוגג: **גמ' ה"ג** האי כילד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה ועוד דקתני לקמן (דף ה.) אבל אמרו להם כו': **כילד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה.** דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם: **ועוד.** מאי קא בעי תנא כילד נעשין זוממין הא קתני לה לקמן כילד דין זוממין דקתני במתני' אבל אמרו להם המזימים היאך אתם מעידים עדות זה והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני כו': **הכא קאי.** מסנהדרין סליק דתנן בשילהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנשתנו במקצת מדין הזמה דקתני כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה כלומר אין להם לפות מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של גדון: **חוץ מזוממי בת כהן.** נשואה שלע"פ שנגמר דינה לשריפה על פיהם הם נחנק כדילפינן התם (דף ל.) היא בשריפה ואין בועלה בשריפה אלא בחנק כשאר אשת איש והזוממין משכימין למיתה שחייבו את הבועל דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו (שם) וקאמר הכא עוד יש זוממין אחרים שאין מקיימין בהן דין הזמה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כילד אותן העדים שאין מקיימין בהן דין הזמה נעשין זוממין מעידים אנו כו': **ולא לזרעו.** ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם: **בעינן כאשר זמם.** והוא זמם לפסול את הגדון ואת זרעו: **המחלל אינו מתחלל.** כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן ההכשרה: **הכא לחלל ולא חילל.** עד זוממם שרצה לחלל ולא חיללו אינו דין כו': **אם כן.** אם בא לדרוש ק"ו זה בעדים זוממים בטלת תורת הזמתם: ומה

כיצד

העדים נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו [א] אלא לוקה ארבעים מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים: **גמ'** האי כיצד אין העדים נעשים זוממין מיבעי ליה ועוד [ב] מדקתני לקמן אבל [ג] אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי באותו היום אתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין [ד] (מכלל דאלו אין זוממין) תנא התם קאי [ה] כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה [ו] חוץ מזוממי בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת ויש עדים זוממין אחרים שאין עושין בהן דין הזמה כל עיקר אלא מלקות ארבעים כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה את הארבעים מנהני מילי א"ר יהושע בן לוי [ז] (אמר ר"ש בן לקיש) דאמר קרא [ח] ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו וליפסלוהו לדידיה ולא ליפסלו לזרעיה בעינן כאשר זמם לעשות וליכא בר פדא אומר ק"ו ומה המחלל אינו מתחלל הבא לחלל ולא חילל אינו דין שלא יתחלל מתקיף לה רבינא אם כן בטלת תורת עדים זוממין ומה

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים כו'. תימה כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה א"כ גם בשלא יוזמו אין יעשה על פיהם בן גרושה [ט] דהכי הוא האמת ואמאי הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות * וי"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה וקשה דא"כ מאי קאמר פרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) גבי עדי נערה המאורסה דאיכא לא מיקטלא דכיון דאינהו לא מיקטלי משום שיכולין לומר לאסרה על בעלה בלתו והויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ומאי קאמר והא מ"מ לוקין וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה וזממו להרוג את הנפש לא מיקיים כאשר זמם במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות אבל הכא שלא כוון אלא לשוויה בן גרושה וכן חלוצה לליכא כי אם לאו בעלמא כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה * ועי"ל דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה [י] ולא קאי כלל עליה בשום לד שבעולם אבל התם גבי נערה המאורסה ודאי כאשר זמם קאי נמי עליהן [יא] דאם התרו בה מיקטלי אינהו בשהוזמו ואילו איהי בלא הוזמו [יב] (והתם מיירי בלא התרו וכיון דכאשר זמם קאי עליהו) לכך בעינן אתה יכול להזימה ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר כו' דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים ובן גרושה לא פסיל אלא בכהנים ויש לייסד דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן דמיתת בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה: **מעידין** אנו באיש פלוני שחייב גלות. וא"ת היאך הם יכולים למיינו גלות בעדותן והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב בפ"ק דבבא מציעא (דף נ:) וי"ל דמיירי בשראו בו רגלים לדבר שנשמע הבולא מקמו ואיכא למימר דלא נתכוין אבל קשה מהא דתנן פרק אלו הן הגולין (נקמן דף ט:) דשונא אינו גולה לאו כי האי גוונא דומיא דאוהב גולה ואמאי אינו גולה כיון דלאו דהוי רגלים לדבר וי"ל דשאני שונא דיש לנו לומר טפי דבשנאה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר והשתא ניחא משונא ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו [יג] בלא אכלתי חלב אבל כיון דשתק כהודאה דמיא: **כל** הזוממין מקדימין לאותה מיתה. פי' הקונטרס שאין להם נס והמלטה וקשה דמאי קמ"ל פשיטא ובכתובות [יד] פירש שרוצה לומר מקדימין אלא יענו הדין וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא לכך פירש ר"י מקדימין הכי פירושו ודאי אתה צריך להמיתן במיתה [טו] שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול לפ"ה נמיתם בכל מיתה שנוכל דתניא [טז] הכה תכה (ב"מ דף לא:) וקשה דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) דרוגא וגואל הדם הוו ב' כתובים הבאין כאחד וכן קשה דבתוספתא (פי"ב דסנהדרין) תניא [יז] אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן במיתה הכתובה בהן אתה ממיתם בכל מיתה ודרש ליה מן קרא דובערת הרע מקרבך ואמאי [יח] הוי רוגא וגואל הדם ב' כתובים הבאים כאחד ותירץ ה"ר יוסף דרוגא וגואל הדם הוו ב' כתובים הבאין כאחד לענין שלא נלמוד אאר מומתין מהם להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות ב"ד אבל [יט] מד' מיתות ב"ד פשיטא נמיתם בכל חייבי מיתות: **זוממי** בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה **אלא** למיתה אחרת. בועלה דדרשינן היא ולא בועלה וזוממי בת כהן דכתיב לאחיו [כ] דדרשינן לאחיו ולא לאחותו וא"ת למה לי דרשא דלאחיו ולא לאחותו תיפוק ליה מהיא דנפקא לן דדרשינן (סנהדרין נא.) אם אביה היא מחללת היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל הואיל וזוממיה בלא לחייבה שריפה לא יצא לאוקומי מיעוטא דהיא אלא בבועלה ולא ממעטינן זוממין [כא] (אלא מן [כב] אחיו) אבל כיון דכתיב לאחיו דרשינן נמי מהיא למעוטי זוממיה אבל קשה כיון דכתיב לאחיו אמאי איצטריך למעוטי זוממין מהיא וי"ל דאי מאחיו הוה אמינא דה"מ כשבועל היה נדון קרינן ביה לאחיו אבל אם לא היה נדון על פי עדותן כגון בן ט' שנים ויום אחד או שלא הכירו הבועל לא קרינן ביה לאחיו קמ"ל היא ולא [כג] זוממין למעוטי זוממין בכל ענין ומתחלה היה ר"י מסופק בהאי מילתא ושב פשטה מפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) דקאמר מיתה אחת מעין שתי מיתות כגון בת כהן ובועלה או בת כהן וזוממי [כד] זוממין והשתא למה ליה זוממי זוממין תיפוק ליה דליכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הבועל שהוא בחנק אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבועלה כגון שהוא קטן כדפירשתי ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק אלמא דהוה זוממין בחנק אע"פ דליכא דין מיתה בבועל: **ועוד** מדקתני לקמן. [כה] פיר' הקונטרס דמאי בעי כילד וכו' הא קתני (כו) לקמן וכו' ועוד יש לפרש ועוד כלומר ואם תמצא לומר דלשון הזמה הוא זה אינו דעל כרחך דין הזמה קאמר דקתני ולאלומי קושייתא קמייתא: **בעינן** כאשר זמם וליכא. קשיא היכא שמעידין שהוא מצרי שני דאינן בחין לפסול זרעו כי אם לפסלו א"כ נפסול * וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת דפסלה בביאתו וכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאשתו: ומה

מסורת הש"ס

א) גירסת מהר"מ דקתני, ב) [לקמן ה.], ג) מהר"ם מ"ז, ד) סנהדרין פט. ע"ש, ה) [ליתא בילקוט], ו) [עי' תוי"ט], ז) [דברים יט], ח) רש"ל להא אם, ט) רש"ל מ"ז, י) [כריתות יב.], כ) [דף מה. ע"ש], ל) רש"ל מות יומת כו'. [עיין רש"ל], מ) ר"ל כל חייבי מיתות שאי אתה יכול כו'. ועיין רש"ל, נ) בד' מיתות ב"ד פסיקא דנמיתם בכל חייבי מיתות. מהר"ם, ס) רש"ל מ"ז, ע) רש"ל הוא כפירוש הקונט'.

תורה אור השלם

1. וְעַשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מעידין כו' וי"ל בין דלוקין. עי' שיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"ב ד"ה עדות שאי אתה יכול להזימה: **בא"ד** ועי"ל דגבי עדות דב"נ. קשה לי בזה מסוגיא דכתובות דף לג ע"ב רפ"ל עדים זוממין ממונא משלם מלקי לא לקי משום דלאו בני התראה הינהו. משמע דאי בני התראה נינהו לא יותר דמלקי לקי והא אם יהיה הדין דממונא לא משלם בטלה כל העדות דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דכזה אין דומה לב"ג דהא קבא דהזמה קאי על הממון דהא משכחת בלא אתרו. וא"כ אדרבה אם ב"ל התראה אכאשר אמר לקי ולא יהיה בממון בלא דין הזמה ולא קאי עלה ועשיתם כאשר זמם. עכ"פ אם נרגיל התראה א"כ משכחת בממון כאשר זמם בלא אתרו. ובאתרו אם לא ישלמו ממון יהיה בכלל עדות שאי אתה יכול להזימה: ד"ה בעינן כו' וי"ל דב"ם אשתו נפסלת. לכאורה עדיין קשה לר"י ביבמות דף סח דמאי שני אינו פוסל את אשתו:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מעידין וכו' בן גרושה וחלוצה דהכי: (ב) בא"ד גרושה וחלוצה ולא: (ג) ד"ה כל כו' נמיתה שרצו להמית אותו אבל אם ודאי שאינן יכולים להמיתן באותה מיתה אפ"ה נמיתם: (ד) בא"ד ואמאי הא הוי: (ה) ד"ה זוממי כו' לאחיו ודרשינן לאחיו: (ו) בא"ד מן לאחיו אבל כיון דכתיב לאחיו וכו' אבל קשה כיון דכתיב לאחיו וכו' מלאחיו הוה: (ז) בא"ד ולא זוממיה למעוטי: (ח) בא"ד וזוממי זוממיה והשתא למה ליה זוממי זוממיה וכו' זוממי זוממיה בחנק: (ט) ד"ה ועוד וכו' קתני לה לקמן:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ח סמג עשין קי טוש"ע סי' לח: ב ב מיי' שם פי"ח הל' ז סמג שם: ג ג מיי' שם פ"כ הל' י סמג שם:

מוסף רש"י

כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה. שהיו ממיתין את הנידון, חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. כלומר וכל הנועלים נידונין כמיתת הנועלת חוץ מנועל בת כהן (סנהדרין צ.).

רבינו חננאל

כיצד העדים נעשין זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה כו'. ואקשינן [הא כיצד וכו'] היאך אתם מעידים ביום פלוני שהרג פלוני את פלוני במקום פלוני ואתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין. ופרקינן תנא התם קאי כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. ויש עדים אחרים שאין בהם הזמה כל עיקר אלא מלקות בעלמא כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו' אין אומרים יעשה זה בן גרושה כו'. שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו וליפסליה ליה לדידיה לחודיה. בעינן כאשר זמם וליכא. כלומר הוא לא בא אלא לפסול לו ולזרעו ואם באת לפוסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות. בר פדא אמר ק"ו המחלל אינו מתחלל פי' כהן גדול ו) שבא על אלמנה וחילולה הוא אינו מתחלל העד שבא לחלל והעיד עליו שהוא בן גרושה ונתכוין לחללו ולא חיללו אינו דין שלא יתחלל. ומתקיף רבינא אי הכי בטלת תורת עדים זוממין דאיכא למימר לדבריך

ו) עי' רש"י וכיצו נקט לה בכ"ג דכתיב להדיא בקרא ועי' קידושין עז ב' פוטה פג ב':

ומה הסוקל אינו נסקל. פי׳ הקונטרס כשהרגו אין נהרגין דין הוא דנמי להרוג ולא הרגו דאין נהרגין וקשה טובא חדא דה״ל למימר כדאמרינן לקמן (דף ה:) הרגו אין נהרגין ועוד מאי פריך שאני הכא דגלי קרא בהדיא דהכא לסקול ולא סקל דנסקל בהוא קרא גופיה דחזינן דהסוקל אינו נסקל כדכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה אבל לעולם אימא לך דאית לך שפיר ק״ו דלעיל דלענין חילול דהא לא גלי קרא בשום מקום דשייך בדבר הזה שיתחלל הזמה ועוד קשה דהוה ליה לתרץ דהתם ודאי לא עבדינן ק״ו משום דא״כ בטלת תורת עדים זוממין לגמרי ולא משכחת לה כאשר זמם אבל לעיל דלא בטלת תורת עדים זוממין שייך שפיר למיעבד ק״ו לכך פירש ר״ת דה״ק ומה הסוקל אינו נסקל פירוש אדם שסוקל חבירו באבנים ומת דנדון בסייף ולא בסקילה הכא ליסקל ולא נסקל עדים שמעידין איש פלוני שמחויב סקילה ולא נסקל על ידם אינו דין שלא יסקלנו והשתא לא בטלת לגמרי דאיכא לאוקומי קרא דועשיתם כאשר זמם כשהן מעידין שמחויב שאר מיתות ב״ד שאינו בסקילה ואפ״ה לא עבדינן האי ק״ו (ג) ד)הכי קאמר לו לעיל דלא עבדינן ק״ו בכהאי גוונא ה):

בתומר

ומה הסוקל אינו נסקל אבא לסקול ולא סקל אינו דין שלא יסקל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות כו׳: מנא הני מילי אמר ר״ל דאמר קרא [1]הוא ינום אל אחת הערים הוא ולא זוממין ר׳ יוחנן אומר ק״ו ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה הן שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו והיא נותנת (והלא דין הוא) הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה אלא מחוורתא כדר״ל [6]אמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מנין רמז לעדים זוממין והא כתיב [2]ועשיתם לו כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין דכתיב [3]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע [4]והיה אם בן הכות הרשע משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע [8]אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני (6) והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה [5]מלא תענה [3]משום דהוי לאו שאין בו מעשה [2]וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט [2]ואין משלמין את הכופר [7]ואין נמכרין בעבד עברי משום [3]ר״ע אמרו אף אין משלמין ע״פ עצמן אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה כדאמרן ואין גולין לערי מקלט כדאמרן ואין משלמין את הכופר קסברי [8]כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו מאן תנא כופרא כפרה אמר רב חסדא ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה היא דתניא [7][6]ונתן פדיון נפשו דמי ניזק רבי ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר [7]בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה [3] למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן ואין נמכרין בעבד עברי סבר רב המנונא למימר ה״מ היכא דאית ליה לדידיה דמיגו דאיהו לא [9]נזדבן אינהו נמי לא מיזדבנו אבל היכא דלית ליה לדידיה אע״ג דאית להו לדידהו מיזדבנו [9](א״ל רבא) ולימרו ליה אי אנת הוה לך מי הוה מיזדבנת אנן נמי לא מיזדבנינן אלא [7]סבר רב המנונא למימר ה״מ היכא דאית ליה או לדידיה או לדידהו אבל היכא דלית ליה לא לדידיה ולא לדידהו מזדבני א״ל רבא [7]ונמכר בגנבתו אמר רחמנא [9]בגנבתו ולא בזממו: משום ר״ע אמרו וכו׳: מאי טעמא דר״ע קסבר [8]קנסא הוא וקנס אין משלם ע״פ עצמו אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה [ונהרגים] ומשלמין אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים מאי

מינהו שלא הרג שורס אדם: **ומר סבר כופרא ממונא.** שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג: **כופרא כפרה.** לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו: **בדניזק שיימינן.** בהכי הוא ליה כפרה כי יהיב דמי ניזק ולקמיה מפרש טעמיה: **מאי טעמייהו דרבנן.** דאילו ר׳ ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרה דמי עצמו בעי למיתב: **נאמר השתה למעלה.** בנוגע אדם הרה כאשר ישית עליו בעל האשה (שם): **ונאמר השתה למטה.** בכופר אם יושת עליו: **מה להלן בדניזק.** שמשלם דמי וולדות שנזוקו: **פדיון נפשו.** דנותן את הכופר: **ורבנן.** אמרי לך אין ודאי פדיון נפשו הוא דכופרא כפרה מיהו בדניזק שיימינן ובהכי הוא למזיק פדיון נפשו: **דאיכא ליה לדידיה.** שיש לו לנגב ממון לשלם דמי הגניבה אם לא החזרו ולהם אין מה לשלם דמיגו דאיהו לא הוה מזדבן אם לא החזרו אינהו נמי כי החזרו לא מזדבני אחרי לא זממו למכרו: **וקנס אינו משלם ע״פ עצמו.** דכתיב גבי כסף אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ש״ק דף סד:): **תדע.** דקנסא הוא שהרי המעידים בנפש לא הרגו אדם ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ממון: מאי

ד א מיי׳ פ״כ מהל׳ עדות הל׳ ט ממג עשין ק׳:
ה ב מיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הלכה ב:
ו ג ד מיי׳ פ״כ מהל׳ עדות הלכה ח ממג עשין שם:
ז ה מיי׳ פ״ו מהל׳ מזקי ממון הלכה ד ממג עשין סז:
ח ו ז מיי׳ שם פי״ח הל׳ ח ממג שם:
ט ח מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות הלכה ח ממג עשין קי טוש״ע מי׳ לח:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ והלדיקו כו׳. נ״ב וליכא לאוקמי הך מלקות במקום שאסור לקיים בו דין הזמה דמכלי דשעתו נפקא לן בחלו נערות משום דשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי דשעות ואי לאו הני קרא יתירא דגלי נבי בן גרושה ובנלות הו״א דקרא דוהלדיקו וכו׳ לא אתי אלא לעדי בן גרושה שהן ישראלים דהתם לא אפשר לקיים בו דין הזמה הלכך מייתיה מלקות אבל כשהן כהנים אפשר לקיים בהו דין הזמה קמ״ל קרא: (ב) שם השתה למעלה ונאמר השתה למטה מה. נ״ב אינה נו״ם מופנה ולא היקשא אלא גילוי מלתא בעלמא למטה כלמעלה: (ג) תוס׳ ד״ה ומה וכו׳ ק״ו והכי נמי קאמרינן לעיל:

רבינו חננאל

ומה הסוקל אינו נסקל כדקי״ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין ה) הבא לסקול ולא סקלו אינו דין שלא יסקל. אלא מחוורתא כדשנין מעיקר׳ ועשיתם לו ולא לזרעו. מעידנו באיש פלוני שחייב גלות ונמצאו זוממין אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקין ארבעים. מנא לן אמר ריש לקיש דאמר קרא הוא ינוס הוא ולא זוממין. ר׳ יוחנן אמר ק״ו ומה הוא אם עשה במזיד בלא התראה אינו נהרג ואינו גולה הן שאע״פ שהן במזיד לא עשו מעשה אינו דין שלא יגלו. ודחי. היא הנותנת כלומר מדבריך ראוי הוא שיגלו כדי שתהיה להן כפרה מאחר שלא עשו מעשה אבל הוא שעשה מעשה במזיד לא תהיה כפרה בגלות. ונדחו דברי ר׳ יוחנן ועמדו דברי ריש לקיש: אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין שנאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ילקה. אלא כגון דאתו עדים והרשיעו הצדיק והצדיקו הרשע. ואתו שהדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע כלומר שונהו להנהו שהדי קמאי רשעים והיה אם בן הכות הרשע. אבל מלאו דלא תענה אין לוקין משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה: ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה או בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין לעבד עברי. משום ר׳ עקיבא אמרו אף אין משלמין [על פי עצמן. אין נעשין בן גרושה וכו׳] ואין גולין לערי מקלט שנאמר הוא ינוס הוא ולא זוממין. ואין משלמין כופר מאי טעמא כופרא כפרה הוא והני לאו בני כפרה נינהו כיצד כגון שהעידו כי שורו של פלוני הרג פלוני שמחייבין אותו כופר ונמצאו זוממין אין משלמין את הכופר: ואין נמכרין בעבד עברי. מאי טעמא אמר רבא דאמר קרא אם אין לו ונמכר בגנבתו בגנבה נמכר ולא בזממו. משום ר׳ עקיבא אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. מאי טעמא קסבר ר׳ עקיבא עדים זוממין קנסא הוא ואין אדם משלם קנס על פי עצמו. אמר רבא תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגין. וכן אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעליו ומשלמין (הנה) [היינו] לא עשו מעשה ומשלמין:

מסורת הש״ס

ה) סנהדרין י״ב. ו) [ע״ז תוס׳ שבת קנד. ד״ה בלאו וכו׳ פלפלו בסוגיא דהכא ועי׳ תוספות סנהדרין י. ד״ה וכל ותוס׳ תוספות מה: ד״ה ר׳ יהודה], ז) [לקמן ג. ד: ב״ק ה.], ד) ב״ק כז. מ., ה) גי׳ יעב״ץ מדבקן, ו) מהר״ם מ״ז, ז) מהר״ם הכי איתמר, ח) [קדושין יח. ע״ש], ט) [דברים יט], י) רש״ל והיכי קאמר לעיל דעבדינן ק״ו בכה״ג, כ) [וע״ע מ״ש תוס׳ מנחות טו. ד״ה המפגל],

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֵת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדַּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
3. כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע:
דברים כה א
4. וְהָיָה אִם בן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
5. לֹא תַחְרֹץ לֹא תַעֲנֶה לֹא תִפְנֶה בְּרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:
שמות כ יב
6. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל
7. אִם זְרֻחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שָׁלֵם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: שמות כב ב

מוסף רש״י

רמז לעדים זוממין שלוקין. היכא דאין הזמה יכולה להתקיים בהם, כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ונמצאו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעבה זה בן גרושה תחתיו אלא תוקף אלא סופג את האכזריים, מגלן (סנהדרין י.). **משום והצדיקו את הצדיק.** משום דכ״ד אלמיקו אם הלדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות לדקת לדיק לדיק לא לכה הוחלכה כלן, וכי משום לדקת לדיק מתחייב רשע מלקות, אלא ודאי עדים זוממין דמיהי הכי, דלעדים קמי אתי והיה אם בן הכות, והכי קאמר עדים שהרשיעו לדיק והחזמו והלדיקו עדים אחרונים את הלדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הרלשונים ילקו, ואם אינו ענין לנגן בגרושה וכיוצא בו (שם). **וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.** מאם לא תשמור לעשות, והפלה ה׳ את מכותך וגו׳, מכלו הן הלוקין (שם). אין משלמין על פי עצמן. כגון אם החזמו בב״ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתוכנן והלכו למקום אחר והודו שם בב״ד ואמרו החזמנו בבית דינו של פלוני פטורין (ב״ק ה.). **בדניזק שיימינן.** בגופו של מת ובהכי מכפר מזיק (שם מ.). **נאמר השתה למעלה.** לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה, **ונאמר השתה למטה.** כמותר שהמית אם כופר יושת עליו (שם). **בגנבתו ולא בזממו.** אם הועד בחבירו שגנב והוזם ואין לו כמה לשלם אינו נמכר (קדושין יח.).

ה) כפרש״י וכנר הקשו הראשונים על זה הפי׳:

כיצד העדים פרק ראשון מכות

מאי ניהו. הלא ממון ביד בעליו דקתמר ר"נ היינו דלא נעשה מעשה שעדיין לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם: **משלשין בממון.** אם משלשה עדים הן או ארבעה משלשין ביניהם בית דין נעשין שנים ביניהן להשוותם בפרעון אים לפי חלקו. אי נמי הלי משלשין ליטנה בעלמא הוא מחלקין הפרעון בין שלשתן והוא הדין נמי אם ארבעה הן מרבעין: **כל כמיניה.** בתמיה. וכי יכול הוא לחזור בו ויפטר הדון מלשלם: **העדנו.** אני ופלוני וחבירו אינו מודה: **וחייבנו ממון.** בב"ד שהזמנו והעמידנו הדון בדין על הזמתנו וחייבנו בב"ד ומההוא שעתא ממונא הוא גבייהו ואין זה מרשיע את עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים: **כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה.** שאינו נאמן על חבירו: **מתני' שגירש את אשתו.** בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה ונמצאו זוממין בעמנו הייתם: **והלא כין היום כו'.** כלומר מה ישלמו אלו אם תאמר כל הכתובה והלא שמא ימות או יגרשנה היום או מחר וסופו ליתן לה כתובה נמצאו שלא היו מפסידין אותו כלום: **אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו.** מספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה לוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן ונגמ' מפרש מאי קא מחייב להו תנא דמתני' ליתן: **גמ' כילד שמין.** כלומר מאי קא מחייב להו למיתב דיש לפתור משנתנו לשני לדיים כילד הרי יש לאיש ולאשה זכות ספק בכתובה זו היא מלפה שאם ימות או יגרשנה תגבה את כולה והוא מלפה שאם תמות בחייו יירשנה יפה כח זכותו מכח זכותה שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחד לכתובתה תמיד ולא היא ועוד שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גוביינא ואם כאו למכור לאחר זו זכות ספיקה וזה זכות ספיקו שלו נמכר ביותר משלה ולישנא דמתני' משמע ששמין זכות ספיקה דקתני כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה והא ליכא למימר שאותן דמים יתנו הזוממין שהרי לא זכות ספיקה באו להפסידו אלא זכות ספיקו שהיו מחייבין אותו לפרוע מיד ויש לומר דה"ק שמין זכות ספיקה כמה אדם רוצה ליתן בעובדא הנאה שלה ואותו לא ישלמו ולא השאר ישלמו שכל השאר היו מפסידין אותו בעדותם אבל אותן דמים לא היו מפסידין אותו שהרי גם עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון טובת הנאה זו או למאן זכות ספיקו קאמר מתני' לישיימו ואותן דמים יתנו העדים ולא מחייבינן להו כולי האי שיתנו כל הכתובה חוץ מטובת הנאתה דשמא לא היה נפסד בעדותן כל כך שאף עתה כשהן זוממין שמא ימות מחר ותגבה הכל כי היא לא תמכרנה לו בטובת הנאה אבל טובת הנאתו יתנו לו שכך היו מפסידין אותו שאם לא הוזמו היה פורע מיד עכשיו שהוזמו יש לו בה זכות ספיקו בנתחלה ושאם נתארמלה דמתני' ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם נתארמלה תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין ב"ד את זכות ספיקו ויתנו לו: **רב חסדא אמר בבעל.** זכות ספיקו של בעל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בו ואותו יתנו הזוממין: **רב נתן אמר באשה.** זכות ספיקה אומדין ואותו לא ישלמו (וכל השאר ישלמו) ומומר גדול הוא אצלן: **אמר רב פפא באשה.** שמין כרב נתן ובכתובתה לא ישלמו לו אלא העודף בכתובתה על הדמים הללו אבל לא נכסי מלוג שלה ואע"פ שאף נכסי מלוג היו מפסידין אותו בעדותן מלאכול פירות בחייה ומלירש אותה במותה אין משלמין דיכולין לומר אנו לא העדנו אלא על כתובתה ולא יודענו שהיו לה נכסי מלוג. ואני לא כך שמעתיה וכך שמעתי רב חסדא אמר בבעל לפי מה שהן נכסי הבעל אם עדיה אם זיבורית אומדין את טובת הנאתה (ג) כשהלוקח מדקדק בכך רב נתן אמר באשה ורב פפא ופירש מאי ובאשה דקאמר רב נתן בכתובתה שאם ייחד לה קרקע לכתובתה בו ישומו. ולבי מגמגם בה חדא היכי מחייבינן להו זכות ספיקה הלא לא היו מפסידין אותו אלא זכות ספיקו ועוד דהכי איבעי ליה למיתני רב חסדא אמר בנכסי הבעל ותו היכא דייחד לה שדה לכתובתה מאי טעמא דרב חסדא דפליג: ואע"ג

באומר עדות שקר העדתי. ושוב הוזם לכאורה משמע (ג) דכי אמר הכי משלם חלקו דא"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אלא א"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן דהשתא יש לפרש (ד) כדאמר עדות שקר העדתי קותר עדותו ולא שייכא ביה תורת הזמה כי אם בחבירו ופריך הא כל כמיניה אפי' הוא בעצמו אתי לידי הזמה דכיון שהגיד שוב אינו אומר את דבריו וא"כ הוו שייכה כלא אמר את דבריו וא"כ הוו שייכה זוממין ומשלמין ממון:

כיצד שמין. אותו זכות שיש לו לבעל בכתובתה דמה שהיא תתתיו יותר מאם גרשה לפי שאתה מולא אותו יפוי כח שיש לו לבעל במה שהיא תתתיו בב' דרכים האחד אם ימכור לאחר זכות ספיקו שאם מתה יירשנה והשני הוא יקנה מאשתו זכות ספיקה שאם תתאלמן או תתגרש שהיא תמכור לו בדמים מועטים ובענין זה יפה כח זכותו יותר מאם (ה) למכור הוא זכות ספיקו כילד הרי שהיתה כתובתה ק' מנה אם בא למכור זכות ספיקו יתן לו הלוקח ג' מנה נמצא שזכות הבעל כמה הוא במה שהיא תתתיו עולה לג' מנה בדרך זה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה לפי שאין זכות ספיקה שוה כמו זכות ספיקו מדא שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גוביינא ועוד שהוא אוכל תמיד פירות הקרקע המיוחד לכתובתה ולא היא ולכך (ו) כשהוא מוכר זכות ספיקו בג' מנה האשה מוכרת זכות ספיקה הן לבעל הן לאחר במ' מנה הרי לך שיקנה מאשתו זכות ספיקה שתהא לו כל הכתובה של ק' מנה במ' מנה והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל במה שהיא תתתיו לס' מנה כדפירשתי ולכך מצעי ליה כילד שמין מי אמרינן דשמין לאשה כמה אדם רוצה ליתן בזכות ספיקה דהיינו ס' מנה ישלמו שכל השאר (ו) מפסידין אותו בעדותן שמעידין שגירשה שהרי היו מחייבין אותו כל הכתובה ולישנא דמתני' משמע הכי דקתני אומדין כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה או נתגרשה משמע דשמין באשה אלא דלמא הא לא אמרינן לשום באשה לחייב העדים לשלם כל הכתובה חוץ מזכות ספיקה כדפי' שמא לא היה נפסד בעדותם כולי האי דשמא לא תמכור לו האשה זכות ספיקה ולכך אין לנו לשום באשה כדפירשתי אלא שמין בבעל כמה יתנו לו בזכות ספיקו אם יתכוון כה דהיינו ג' מנה וכך ישלמו לו העדים שכך מפסידין אותו ושאם נתארמלה או נתגרשה דמתני' לאו למימר דשמין באשה אלא ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה (ו) זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן או תתגרש תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין בית דין זכות ספיקו ויתנו לו: **מעידין** אנו באיש פלוני שגירש אשתו וכו'. וא"ת ולימייבו שאר כסות (ז)(ועונה) דהא מפסידין לאשה וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן (ז) כידו שוין כשאר כסות (ועונה) ועוד י"ל שאומרת גירשתני וא"כ מחלה לבעלה אותן (ג') דברים ואע"ג דאמרינן האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת ה"מ היכא דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים לא דאמרינן בכתובות פרק האשה שנתארמלה (דף כב.): איכא

באומר עדות שקר העדתי. ושוב הוזם לכאורה משמע (ג) דכי אמר הכי משלם חלקו דא"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אלא א"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן דהשתא יש לפרש (ד) כדאמר עדות שקר העדתי קותר עדותו ולא שייכא ביה תורת הזמה כי אם בחבירו ופריך הא כל כמיניה אפי' הוא בעצמו אתי לידי הזמה דכיון שהגיד שוב אינו אומר את דבריו וא"כ הוו שייכה כלא אמר את דבריו וא"כ הוו שייכה זוממין ומשלמין ממון:

כיצד שמין. אותו זכות שיש לו לבעל בכתובתה דמה שהיא תתתיו יותר מאם גרשה לפי שאתה מולא אותו יפוי כח שיש לו לבעל במה שהיא תתתיו בב' דרכים האחד אם ימכור לאחר זכות ספיקו כילד הרי שהיתה כתובתה ק' מנה אם בא למכור זכות ספיקו יתן לו הלוקח ג' מנה נמצא שזכות הבעל כמה הוא במה שהיא תתתיו עולה לג' מנה בדרך זה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה לפי שאין זכות ספיקה שוה כמו זכות ספיקו מדא שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גוביינא ועוד שהוא אוכל תמיד פירות הקרקע המיוחד לכתובתה ולא היא ולכך (ו) כשהוא מוכר זכות ספיקו בג' מנה האשה מוכרת זכות ספיקה הן לבעל הן לאחר במ' מנה הרי לך שיקנה מאשתו זכות ספיקה שתהא לו כל הכתובה של ק' מנה במ' מנה והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל במה שהיא תתתיו לס' מנה כדפירשתי ולכך מצעי ליה כילד שמין. אמר רב חסדא בבעל. רב נתן בר הושעיא אמר באשה: אמר רב פפא באשה ובכתובתה פי' כשם שהעידו עליה שגירשה בעלה ונתן לה כתובתה ונמצאו זוממין אינן משלמין לה כל כתובתה אלא לפי טובת הנאת כתובתה כאשר הוא מפורש בפרק החובל בחברו (פח: פט.): הלכה חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כו' כן בכאן משלמין לאיש לפי טובת הנאתו בכתובת אשתו והיא תתתיו: כיצד אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות אשה זו בחיי בעלה ויירשנה בעלה יזכה בה הקונה אותה מן הבעל ואם נתאלמנה או נתגרשה תגבה כתובתה ואבדו מעות הקונה וזהו שהיו מפסידין הבעל בעדותן שגירשה והוא שזממו לעשות לבעל. (החלקו בזה רב חסדא אמר בבעל שמין אומדין כמה אדם רוצה ליתן כדי לקנות מזה הבעל מה שיירש כתובת אשתו לכשתמות והיא תתתיו כענין שפירשנו למעלה). ושומא זו רב חסדא אמר בבעל כלומר אומדין דעת זה הבעל בכמה מן המעות יתרצה זה למכור כתובת אשתו בטובת הנאה כענין שפירשנו למעלה. ורב נתן בר הושעיא אמר בדעת האשה אומדין רשמין בכמה תתרצה אשה זו שתמכור כתובתה בטובת הנאה כמו שפירשנו למעלה ג). ורב פפא הוסיף על דברי רב נתן ואמר באשה ובכתובתה הן שמין ד) נמצא רב נתן ורב פפא חולקין על רב חסדא ורבו עליו: [כאן חסרים מן הכתב ג' שיטין וחצין]:

מסורת הש"ס

א) ס"ל ממון ביד בעליו מאי ניהו, ב) לקמן ה., ג) [מגיגה מז:], ד) [כתובות יח: ב"ק קסח. פנהדרין מד:], ה) [לעיל כ: לקמן ד:] ב"ק ה., ו) [ב"ק פט.] ז) רס"ל מ"ו, ח) רס"ל כשהבעל, ט) (טעויות), י) [ל"ל ביהם].

הגהות הב"ח

(א) גמ' העדתי. נ"ב פירוש דכיון דאמר הכי חייב לשלם חלקו מדיני דגרמי אע"פ דלא הוזם כל עיקר ועד זוממ דנקט רב לאו דוקא אלא אפי' לא הוזם אלא שאמר עדות שקר העדתי. אבל תוס' ס"ל דוקא היכא דשוב הוזם וס"ל להך שיורא דהא דמגיד עד שיזומו שייכם טעמא הוי דאד שהוזם מלי למימר אמת העדתי ולא בקשתי להפסיד את חבירי מה שאין כן בשאייכם הוזמו דכיון דהאמינתה תורה לעדים שנאים להזימם א"כ הרשעוים בקצו להפסיד ולפ"ז נמל שהוזם נמי כיון שאמר עדות שקר העדתי א"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו הלכך חייב לשלם כשהוזם אע"פ שלא הוזם מבירו וז"ש התוס' דכיון דאמר הכי א"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו הלכך משלם חלקו והקשו ע"ז דהא ליכא למ"ד דמשלם ממון נמל שהוזם דכיון דלא אמר אמת בעמלמודא בשום מקום דחייב בשום פנים לשלם נמל שהוזם א"כ קשה [והשאר מקרן]: (ב) רש"י ד"ה אמר רב פפא כו' שהלוקח וכו' הלא. נ"ב ומימה אמאי לא המחייב לו לפרש אומדין את טובת הנאתה וכל השאר ישלמו ובהא אומדנא פליגי ואפשר דעיקר גמגומו במאי דקשיא לי תו דהו"ל למימר רב חסדא אמר בנכסי הבעל ותו כו': (ג) תוס' ד"ה באומר וכו' משמע דכיון דאמר הכי א"כ בקש וכו' ולא נראה דהא ליכא מאן דאמר דמשלם ממון אלא א"כ שניהם הוזמו במקום כנ"ל: (ד) באא"ד לפרש דכשאמר עדות: (ה) ר"ה כילד מאם בא למכור הוא זכות ספיקו לאחר כילד: (ו) באא"ד לאחר הייו מפסידין: (ז) באא"ד בכתובה של זו:

מוסף רש"י

משלשין. לשון חלוקה לפי חשבון הוא (כתובות קד:). **עד שיזומו שניהם.** יליף לה מקראי והנה עד שקר העד ואמר מר (שבועה כ:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים (חגיגה טז: וכעי"ז לקמן ה:). **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דבר המכחיש את הראשון דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד, אתגלה קמייתא קפיד קרא (סנהדרין מד:) דגבי עדות חדא הגדה כתיבא אם לא יגיד וגו' (כתובות יח:). **אומדין כמה אדם רוצה ליתן כו'.** לפי ולפי נתגרשה ע"י עדים אחרים, כי משתכחי הנך עדים זוממין הוו משלמין לה כל כתובתה, דהא בעי לאפקורי כולה מינה דקתמרי נתן לה, אבל השתא שמא אינה עתידה ליטול כתובתה לעולם, שמא תמות ויירשנה בעלה ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום, לפיכך אין אומרים שנאמן לה כתובתה אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לה מיד כתובתה על הספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא ואם תמות ירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמים הללו יתנו לה העדים, לטובת הנאה זו מפסידין אותה מיד, שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו לא תוכל (ב"ק פט.).

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"כ מהל' עדות הל"ל עוש"מ סי' ל"ח:
ב מיי' פ"ג מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קט עוש"ע מ"מ סי' כט ס"ל:
יא ג מיי' פי"ח מה' סנ הל' מ סמג עשין קי:
יב ד ה מיי' פכ"ל מה' סנ הלכה ל סמג שם עוש"מ סי' לח:
יג ו מיי' שם הלכה ב סמג שם עוש"מ שם:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב עד זוממ משלם לפי חלקו. כגון שבא ואמר אנו פלוני ופלוני העדנו ההוזמנו בבית דינו של פלוני וחייבונו ממון זהו משלם לפי חלקו. סד"א כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא משלם קמ"ל דמשלם לפי חלקו. אבל אחר שהעיד אם חוזר בו ואמר שקר העדתי לאו כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וכי האי גוונא לא (ו) סגיא דאינו משלם על פי עצמו אלא עדותו שהעיד עדות נכונה חשבינן ומתקיימת. וכן אם נמצא אחד מן העדים זומם אינו משלם כלל דתניא לעולם אין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. אבל אם הוזמו כולן משלמין כל אחד לפי חלקו דתנן משלשין במעות ואין משלשין במכות (ז) אבל העידו שחייב מלקות ונמצאו זוממין כל אחד לוקה: מתני' מעידנו את איש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום בין למחר סופו ליתן לה כתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה: כיצד שמין. אמר רב חסדא בבעל. רב נתן בר הושעיא אמר באשה: אמר רב פפא באשה ובכתובתה פי' כשם שהעידו עליה שגירשה בעלה ונתן לה כתובתה ונמצאו זוממין אינן משלמין לה כל כתובתה אלא לפי טובת הנאת כתובתה כאשר הוא מפורש בפרק החובל בחברו (פח: פט.): הלכה חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כו' כן בכאן משלמין לאיש לפי טובת הנאתו בכתובת אשתו והיא תתתיו: כיצד אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות אשה זו בחיי בעלה ויירשנה בעלה יזכה בה הקונה אותה מן הבעל ואם נתאלמנה או נתגרשה תגבה כתובתה ואבדו מעות הקונה וזהו שהיו מפסידין הבעל בעדותן שגירשה והוא שזממו לעשות לבעל. (החלקו בזה רב חסדא אמר בבעל שמין אומדין כמה אדם רוצה ליתן כדי לקנות מזה הבעל מה שיירש כתובת אשתו לכשתמות והיא תתתיו כענין שפירשנו למעלה). ושומא זו רב חסדא אמר בבעל כלומר אומדין דעת זה הבעל בכמה מן

ו) פי' לא מכעיא וכ"ה בטור מ"מ פי' לא בשם רבינו ונ' ש"ך שם סי' ק' ס' שהארך בזה: ז) מיכ"ל מ': ח) עי' רש"י ובערוך ערך שמין ס': ד) דברי ר"פ לא פירש ר"מ ועי' רש"י ובעל המאור ורמב"ן מלתמות ובתיקוטיו ובערוך שם וכריטב"א: